

7.11.2024

Asia: HE 122/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä vammaispalvelulain soveltamisalan tarkistamiseksi eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulemistilaisuudessa 8.11.2024.

JHL edustaa moniammatillisesti laajaa kirjoa eri vammaisalan tehtävissä työskenteleviä työntekijöitä ja neuvottelee työehdoista kaikissa vammaisalaa ja henkilökohtaista apua koskevissa julkisen ja yksityisen sektorin työehtosopimuksissa.

JHL ei lähtökohtaisesti kannata vammaispalvelulain soveltamisalan muutosta

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan sisältyy esitys vammaispalvelulain avaamisesta ja sen soveltamisalan muutoksesta. JHL ei lähtökohtaisesti kannata vammaispalvelulain soveltamisalan muutosta. Uusi vammaispalvelulaki hyväksyttiin keväällä 2023. Lakiuudistuksella on pyritty muun muassa siihen, ettei palveluihin jäisi jatkossa väliinputoajia, jotka eivät saisi palveluita minkään lain nojalla. Nyt käsitteillä oleva hallituksen esitys uhkaa palveluiden piiriin pääsyä ja on ristiriidassa tämän alkuperäisen tavoitteen kanssa.

Uuden vammaispalvelulain tavoite on perustunut tarpeeseen vastata paremmin kansainvälisiin ihmisoikeusvelvoitteisiin. JHL kannattaa tätä periaatetta ja yhtyy esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun esittämään huomioon, että vammaispalvelulaki sisältää useita palveluita, joihin henkilöillä on subjektiivinen oikeus. Laissa ei saa olla ristiriitaa subjektiivisten oikeuksien ja taloudellisten reunaehtojen välillä, eikä vammaispalvelulaki voi olla subjektiivisten oikeuksien osalta säästölaki.

Muista lausunnonantajista muun muassa henkilökohtaisten avustajiensa työnantajana toimivia vammaisia henkilöitä edustava Heta-liitto on nostanut omassa aiemmassa launnossaan ansiokkaasti esiin Suomea sitovia kansainvälisiä vammaisoikeusvelvoitteita ja niistä nousevia tarpeita palveluille. Esimerkiksi henkilökohtainen apu on yksi erikseen YK:n vammaissopimuksessa mainittu vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta vahvistava palvelu.

Säästöt eivät mahdollista palvelujen saatavuutta tai eettistä ja laadukasta toteuttamista

JHL ei kannata hallituksen esityksen taustalla olevia vammaisalaan kohdennettavia säästöjä, sillä ne heikentävät vammaisten oikeuksia sekä alan työntekijöiden mahdollisuuksia hoitaa työtään hyvin ja eettisesti. Myös vammaispalvelualalla pula henkilöstöstä on suuri. Tämän vuoksi riittävien henkilöstöresurssien ja työskentelyolosuhteiden varmistaminen on erittäin tärkeää alan vetovoiman sekä työntekijöiden pysymisen turvaamiseksi.

Jo tällä hetkellä keskeisiä vammaispalveluja toteutetaan liian halvalla, mikä vaikuttaa niin palveluiden laatuun kuin henkilöstön saatavuuteen. Työntekijöitä motivoi työssään usein ihmisten auttaminen sekä itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, mutta työtä on mahdotonta toteuttaa laadukkaasti ilman riittävää osaamista ja palvelujen toteuttamiseen vaadittavia resursseja. Alan palkka- ja työehtoja sekä työoloja on parannettava, jotta palvelut voivat toteutua tarvittavassa laajuudessa.

Vammaisalaa koskevat työntekijöiden kelpoisuusvaatimukset ja henkilöstömitoitukset ovat lähtökohtaisesti löyhemmin säänneltyjä kuin esimerkiksi ympärivuorokautisessa vanhushoivassa. Tämä korostaa entistä enemmän tarvetta paitsi riittävälle henkilöstön määrälle, myös työntekijöiden ammatillisen osaamisen varmistamiselle. Perehdytyksen, ohjauksen, ammatillisen täydennyskoulutuksen ja alaa koskevan ammatillisen koulutuksen vahvistaminen on välttämätöntä, jotta alan työntekijät voivat vastata paremmin palveluiden käyttäjien yksilöllisiin tarpeisiin. Tämä on otettava huomioon myös palveluiden rahoituksessa.

Osaamistarpeet lisääntyvät, työntekijöiden osaaminen varmistettava lain soveltamisessa

Hyvinvointialueiden ja työnantajien tulee sitoutua tukemaan työntekijöitä työssään. JHL:n tiedossa on, että esimerkiksi henkilökohtaisen avun yksityisten palveluntuottajien työntekijöillä on haasteita päästä työssään välttämättömiin ja säännöllisesti tarpeellisiin, kuten ensiapu- tai apuvälinekoulutuksiin. Työnantajan työturvallisuuslain mukaisen ohjaus- ja perehdytysvelvollisuuden tulee toteutua jatkuvasti, varsinkin, kun suuri osa palveluista toteutetaan kotiin vietävinä palveluina kuten henkilökohtaisena apuna missä työskennellään myös lähtökohtaisesti yksin.

Hyvinvointialueiden ja työnantajien tulee varmistaa ammatillinen täydennyskoulutus kaikille työntekijöille, ei pelkästään laillistetuille sote-ammattihenkilöille. Työssä tarvittavien taitojen perehdytyksen, ohjauksen ja ammatillisen täydennyskoulutuksen tulee tapahtua myös lähtökohtaisesti työajalla. Näin ei tällä hetkellä valitettavasti tapahdu. On kohtuutonta olettaa pienipalkkaisten, usein osa-aikaista työtä tekevien työntekijöiden hoitavan osaamisensa kehittämisen vapaa-ajallaan. Tämä on todellisuutta muun muassa yksityisten palveluntuottajien palveluksessa työskentelevillä.

Vammaispalvelulain uudistuksessa lähdetään siitä, että henkilökohtaisella avulla tai muilla tehtävillä ei olisi tarkoitus korvata kotihoidon tai kotisairaanhoidon palveluita tai muita terveydenhuollolle kuuluvia tehtäviä, joiden ei voida katsoa olevan itsehoitoa. Tästä periaatteesta on tärkeää pitää kiinni, jotta henkilökohtaisten avustajien vastuulle ei siirretä liian vaativia tehtäviä. Henkilökohtaiset avustajat työskentelevät pääsääntöisesti yksin avun käyttäjän kotona, joten riskit sekä avun käyttäjän turvallisuudelle että työntekijän oikeusturvalle vahinkotilanteessa on otettava huomioon.

Henkilökohtaisten avustajien tehtävissä ei ole kelpoisuusvaatimuksia, mutta niihin voi kuulua lain mukaan muun muassa niin sanottua itsehoitoa kuten lääkkeen antamista, katetrointia, haavanhoitoa ja hengityslaitteen käyttöä. Ilman koulutusta riski vahinkotapahtumille kasvaa. On varmistettava, että lain mukainen hyvinvointialueiden velvoite varmistaa työntekijälle perehdytystä ja ohjausta näiden tehtävien suorittamiseen toteutuu. Lähtökohdan

tulee olla se, että perehdytyksestä ja ohjauksesta vastaa laillistettu sote-ammattihenkilö, kuten perusteluissa on todettu.

Henkilökohtaiset avustajat voivat olla toteuttajina myös lukuisissa muissa vammaispalvelulain palveluissa henkilökohtaisen avun lisäksi (mm. liikkumisen tuki, asumisen tuki). On syytä varmistaa, että henkilökohtaisen avun monipuolistuvissa ja vaativissa tehtävissä työntekijöillä on työhönsä riittävä tuki ja osaaminen, eivätkä tehtäväkonaisuudet muodostu kohtuuttomiksi hallita. Tehtävien hoitoon on varmistettava riittävä osaamistaso ja huomioitava tehtävien vaativuustaso myös palkkauksessa.

JHL katsoo, että uudistuva vammaispalvelulaki lisää osaamisvaatimuksia vammaisalan tehtävissä esimerkiksi kommunikaation, ADL- ja IADL:ia tukevien tehtävien, hoidollisten tehtävien, ergonomian ja muiden työhön keskeisesti liittyvien toimintojen ja menetelmien osalta. Myös vammaisalan erityistarpeisiin suunnattujen koulutusten, kuten esimerkiksi vammaisalan ammattitutkinnon, hyödyntämistä osaamisen kehittämisessä tulee lisätä. Näihin osaamistarpeisiin vastaamalla voidaan taata laadukkaat ja riittävät palvelut ja vammaisten itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden parempi toteutuminen.

Hyvinvointialueiden vastattava siitä, että henkilökohtaisen avun saatavuus toteutuu

Tällä hetkellä työnantajamalli, jossa vammainen henkilö toimii avustajansa työnantajana, on yleisin henkilökohtaisen avun tuotantotapa. JHL pitää hyvänä ja tärkeänä uuden lain periaatetta siitä, että jatkossa henkilökohtaisen avun työnantajamallin käyttö rajataan vain tilanteisiin, joissa avun käyttäjällä on halu, kyky, suostumus ja oikeustoimikelpoisuus työnantajana toimimiseen. Työnantajamallia on valitettavan usein käytetty tilanteissa, joissa vammaisella henkilöllä ei tosiasiallisesti ole kykyä työnantajana toimimiseen eikä välttämättä edes tiedostusta siitä, että hän toimii sellaisessa roolissa. Tilanne on kohtuuton niin työnantajan asemaan joutuvalle kuin hänen avustajalleen.

JHL katsoo lisäksi, että henkilökohtaisen avun saatavuuden ja hyvinvointialueiden järjestämisvastuun toteutumisen kannalta hyvinvointialueiden tulisi toteuttaa merkittävästi suurempi osa palvelusta omana toimintanaan. Tällä hetkellä oman tuotannon määrä on hyvin vähäinen. Tämä helpottaisi avustajien näkökulmasta muun muassa työvuorosuunnittelua työssä, joka on usein muuten sirpaleista ja osa-aikaista. Vakaampi ja ennakoitavampi työvuorosuunnittelu ja toimeentulo helpottaisi työhön sitoutumista ja akuuttia avustajapulaa.

Helsingissä
7.11.2024

Håkan Ekström
puheenjohtaja
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL

Laura Tuominen
vastaava sopimusasiantuntija
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL

